

UWAGI METODYCZNE

Podstawowe definicje pojęć i klasyfikacje – niezbędne do właściwej interpretacji wyników spisu - będą zamieszczane w każdej z publikacji z wynikami spisu.

Z uwagi na fakt, że dla części mieszkańców niemożliwe było przeprowadzenie spisu z udziałem rachmistrza spisowego (z różnych powodów), podstawowe informacje dla takich osób, takie jak: imię i nazwisko, data urodzenia oraz płeć – zostały spisane z ewidencji. Wszystkie pozostałe pytania na formularzu spisowym – w przypadku spisywanych z ewidencji - pozostały bez odpowiedzi. Szacuje się, że z ewidencji w skali kraju spisano ponad 730 tys. osób (ponad 2% ogółu ludności), będących stałymi mieszkańcami naszego kraju. Bezpośrednią konsekwencją spisywania z ewidencji są braki odpowiedzi, podawane w poszczególnych tablicach.

POJĘCIA I DEFINICJE SPISOWE

Ludność

Wszystkie dane zamieszczone w tablicach dotyczą ludności faktycznie zamieszkałej.

Kategoria ta obejmuje następujące grupy osób:

1. **Mieszkające stale** (osoby z reguły zameldowane na pobyt stały w danym miejscu), które:
 - a) były obecne w momencie spisu;
 - b) były nieobecne w momencie spisu, ale ich nieobecność trwała mniej niż 2 miesiące;
 - c) były nieobecne w momencie spisu przez okres dłuższy niż 2 miesiące, ale ich nieobecność wynikała z następujących powodów:
 - odbywanie zasadniczej służby wojskowej lub innej w systemie skoszarowanym,
 - przebywanie w zakładzie karnym lub śledczym,
 - pobyt za granicą,
2. **Przebywające czasowo przez okres powyżej 2 miesięcy.** Dotyczy to osób, które mieszkają na stałe w innym miejscu (są tam zameldowane na pobyt stały), natomiast w miejscu spisania przebywają czasowo z następujących powodów: nauka, praca, warunki rodzinne lub mieszkaniowe (w miejscu stałego zamieszkania), leczenie lub rehabilitacja, przebywanie w domu opieki.

Jako czas okresowej nieobecności lub przebywania został przyjęty czas faktyczny, a nie zamierzony.

Kategoria ludności faktycznie zamieszkałej nie uwzględnia osób przybyłych z zagranicy na pobyt czasowy, tj. tych, które nie posiadają stałego pobytu w Polsce (pozwolenia na osiedlenie się).

Mieszkanie

Mieszkanie jest to lokal składający się z jednej lub kilku izb, łącznie z pomieszczeniami pomocniczymi, wybudowany lub przebudowany do celów mieszkalnych, konstrukcyjnie wydzielony (trwałymi ścianami) w obrębie budynku, do którego to lokalu prowadzi niezależne wejście z klatki schodowej, ogólnego korytarza, wspólnej sieni bądź z ulicy, podwórza lub ogrodu.

Przez pomieszczenie pomocnicze należało rozumieć: przedpokój, hol, łazienkę, ustęp, garderobę, spiżarnię, schowek i inne pomieszczenia znajdujące się w obrębie mieszkania, służące mieszkalnym i gospodarczym potrzebom mieszkańców.

W przypadku wieloizbowego lokalu lub domu indywidualnego (jednorodzinne), w którym zamieszkiwało 2 lub więcej odrębnych gospodarstw domowych, zajmujących wyłącznie dla siebie odrębne izby i inne pomieszczenia, obowiązywała zasada, że jeśli w obrębie tego lokalu lub domu znajdowało się przynajmniej jedno pomieszczenie, takie jak: kuchnia, łazienka lub ustęp, użytkowane wspólnie przez te gospodarstwa, to taki lokal (dom) stanowił jedno mieszkanie. Jeżeli nie zachodził przypadek wspólnego użytkowania wymienionych pomieszczeń, to zespoły pomieszczeń zajmowanych przez poszczególne gospodarstwa uznano za odrębne mieszkania.

Mieszkanie zamieszkane stale

Za **mieszkanie zamieszkane stale** uznano takie, w którym spisano jedną lub więcej osób i co najmniej jedną z tych osób uznano za faktycznie stale zamieszkałą.

Izba

Za izbę uznano pomieszczenie w mieszkaniu oddzielone od innych pomieszczeń stałymi ścianami sięgającymi od podłogi do sufitu, **z bezpośrednim oświetleniem dziennym i o powierzchni nie mniejszej niż 4 m².**

Izbami są pokoje oraz kuchnie spełniające powyższe kryteria. Inne pomieszczenia w mieszkaniu, takie jak: przedpokój, hol, łazienka, ubikacja, spiżarnia, schowek, garderoba, alkowa, obudowana weranda, ganek są pomieszczeniami pomocniczymi i nie uznaje się ich za izby.

Powierzchnia użytkowa mieszkania

Powierzchnia użytkowa mieszkania jest to suma powierzchni wszystkich pomieszczeń znajdujących się w obrębie mieszkania, a w szczególności: pokoi, kuchni (z oknem i bez okna), alkow, spiżarni, przedpokoi, holi, łazienek, ubikacji, obudowanej werandy lub ganku oraz innych pomieszczeń służących mieszkalnym lub gospodarczym potrzebom mieszkańców lokalu, bez względu na ich przeznaczenie i sposób użytkowania.

Nie zaliczono do powierzchni użytkowej mieszkania powierzchni: balkonów, tarasów i loggii, antresol, szaf i schowków w ścianach, pralni, suszarni, strychów, piwnic i komórek przeznaczonych do przechowywania opału oraz powierzchni garaży.

Powierzchnię sieni z reguły zaliczono do powierzchni mieszkania. Nie uznawano sieni za część składową mieszkania i nie wliczano jej powierzchni do powierzchni użytkowej mieszkania tylko wówczas, gdy:

- sień łączyła część mieszkalną budynku z częścią inwentarską lub gospodarską,
- w budynku znajdowało się więcej niż jedno mieszkanie, a sień użytkowana była wspólnie jako ogólnodostępny korytarz.

W budynkach indywidualnych (jednorodzinnych) będących w budowie, ale już częściowo zamieszkanymi, w powierzchni użytkowej mieszkania uwzględniono tylko powierzchnię izb i pomieszczeń pomocniczych wykończonych.

Dane o powierzchni użytkowej mieszkań pochodzą z informacji podanych przez lokatorów, na podstawie posiadanych przez nich dokumentów, przeprowadzanych pomiarów bądź posiadanego już wcześniej rozeznania, np. dla uzyskania dodatku mieszkaniowego bądź innych potrzeb.

Pomieszczenie niebędące mieszkaniem

Spisem objęto tylko te pomieszczenia niebędące mieszkaniami, które w tzw. krytycznym momencie spisu były zamieszkane.

Zamieszkane pomieszczenia niebędące mieszkaniami są to pomieszczenia, które w czasie spisu – z różnych przyczyn, np. losowych, przyjętego trybu życia - były jedynym miejscem zamieszkania osób (osoby) tworzących gospodarstwo domowe. Należą tu:

- **pomieszczenia** znajdujące się w trwałym budynku (mieszkalnym lub innym) **wybudowane do innych celów niż mieszkalne** i które nie zostały do celów mieszkalnych przebudowane, np. strych, pralnia, suszarnia, garaż, pomieszczenie magazynowe, inwentarskie lub gospodarcze (stajnia, obora, stodoła) lub inne (pokój w hotelu, sala szkolna),
- **pomieszczenia pół-trwałe**, wzniesione do zamieszkania w nim rodziny lub pojedynczej osoby, z założenia przez ograniczony czas – zwykle kilku lat, np. tzw. „kontenery” lub baraki wzniesione dla osób dotkniętych klęską żywiołową (dla powodzian, pogorzalców), budynki tymczasowe zamieszkane do czasu wybudowania nowego domu,
- **pomieszczenia prowizoryczne**, np. szopa, komórka, chata,
- **obiekty ruchome**, np. barakowóz, wagon kolejowy, przyczepa kempingowa, jacht, barka.

Tytuł prawny zajmowania mieszkania przez gospodarstwo domowe

Informacje na ten temat dotyczą tytułu prawnego do mieszkania, jaki posiadała w momencie spisu jedna lub więcej osób wchodzących w skład gospodarstwa zamieszkującego w danym mieszkaniu.

Rozróżniano następujące tytuły:

- **własność mieszkania lub domu** - dotyczy gospodarstwa, którego członkowie mieszkają we własnym domu lub własnym mieszkaniu (w tym też gospodarstwa, które wcześniej zamieszkiwało mieszkanie z tytułu spółdzielczego prawa do lokalu własnościowego lub lokatorskiego, ale po wejściu w życie ustawy z dnia 12 grudnia 2000 r. o spółdzielniach mieszkaniowych, zostało ustanowione na rzecz jednej lub kilku osób z gospodarstwa – prawo odrębnej własności tego lokalu – z wpisem do księgi wieczystej),
- **spółdzielcze prawo do mieszkania** – dotyczy gospodarstwa, w skład którego wchodzi członek spółdzielni mieszkaniowej, posiadający spółdzielcze prawo do mieszkania z dalszym rozróżnieniem czy do mieszkania lokatorskiego, czy własnościowego,
- **najem** – dotyczy gospodarstwa, które zamieszkuje na podstawie umowy najmu lokalu mieszkalnego, zawartej z właścicielem lub zarządcą budynku, w którym znajduje się lokal (w tym lokalu zamiennego lub socjalnego). Forma ta występuje we wszystkich rodzajach własności mieszkania, tj.: w mieszkaniach stanowiących własność spółdzielni mieszkaniowych, gmin, Skarbu Państwa, zakładu pracy, towarzystw budownictwa społecznego oraz osób fizycznych,
- **podnajem** – dotyczy z reguły drugiego lub trzeciego gospodarstwa zamieszkującego w charakterze sublokatora, tj. osoby podnajmującej odpłatnie izbę(y) w mieszkaniu, w którym jako pierwsze spisano gospodarstwo głównego lokatora – najemcy, członka spółdzielni lub właściciela mieszkania,
- **pokrewieństwo** – z właścicielem lub głównym lokatorem mieszkania, jak również z tytułu dożywocia,

- **inne tytuły** – do tej kategorii zaliczono gospodarstwa zamieszkujące:

- w budynkach stanowiących własność instytucji wyznaniowych,
- za pomoc w gospodarstwie domowym, np. za opiekę nad chorym lub dziećmi, za korepetycje,
- za świadczenie pracy w gospodarstwie rolnym lub w innej działalności gospodarczej prowadzonej przez właściciela mieszkania lub domu,
- jako pomoc charytatywna dla osoby (rodziny), która znalazła się w trudnej sytuacji mieszkaniowej, za opiekę nad mieszkaniem,
- bez tytułu prawnego jako tzw. dzicy lokatorzy.

Instalacje w mieszkaniu

Wykazano w spisie urządzenia czynne jak i chwilowo nieczynne, a także te, które już zainstalowano w mieszkaniu, ale nie podłączono ich jeszcze do sieci. Nie spisano natomiast urządzeń, które na skutek znacznych uszkodzeń były nieczynne dłużej niż rok.

Wodociąg - jako wyposażone w wodociąg uznano mieszkanie, w obrębie którego znajdował się kran z wodą bieżącą.

Ustęp splukiwany - wykazano tylko urządzenia znajdujące się w obrębie mieszkań, splukiwane wodą ze spluczki podłączonej do instalacji wodociągowej.

Łazienka - za łazienkę uznano pomieszczenie w mieszkaniu, w którym zamontowana była wanna lub prysznic bądź oba te urządzenia oraz instalacja odprowadzająca zużyta wodę na zewnątrz budynku (do sieci, do szamba lub do innych odbiorników).

Gaz - w publikacji wykazano gaz w powiązaniu z wyposażeniem mieszkania w podstawowe (w/w) instalacje.

Za **centralne ogrzewanie** uznano każdą instalację doprowadzającą ciepło (gorącą wodę, parę wodną lub powietrze) z centralnego źródła jego wytwarzania do poszczególnych pomieszczeń w mieszkaniu.

Mieszkania ogrzewane przy pomocy c.o. pogrupowano, w zależności od źródła wytwarzania ciepła, na wyposażone w:

- **centralne ogrzewanie zbiorowe**; wykazywano wówczas, gdy ciepło do mieszkania (mieszkań) doprowadzane było (siecią ciepłą) z elektrociepłowni, ciepłowni, kotłowni osiedlowej lub lokalnej obsługującej więcej niż jeden budynek oraz gdy ciepło do mieszkania (mieszkań) doprowadzane było z kotłowni obsługującej tylko jeden budynek wielomieszkaniowy,
- **centralne ogrzewanie indywidualne** wykazywano wtedy, gdy źródło wytwarzania ciepła znajdowało się w budynku jednorodzinym (piec do c.o. zainstalowany we własnej kotłowni lub w innym pomieszczeniu, np. w piwnicy, bądź też zainstalowane było elektryczne ogrzewanie podłogowe), lub też źródło ciepła znajdowało się w obrębie mieszkania zlokalizowanego w budynku wielorodzinnym, np. piec do c.o. zainstalowany w kuchni, w łazience (tzw. instalacja etażowa).

Gospodarstwa domowe

Przez **gospodarstwo domowe** rozumie się **zespół osób spokrewnionych lub niespokrewnionych, mieszkających razem i wspólnie utrzymujących się**. Jeżeli któraś z osób mieszkających razem utrzymuje się oddzielnie, osoba ta tworzy oddzielne jednoosobowe gospodarstwo domowe.

W spisywanym pomieszczeniu mogło mieszkać jedno, dwa, trzy lub więcej gospodarstw domowych.

W każdym gospodarstwie domowym wyodrębniano „głowę” gospodarstwa, wobec której ustalano stosunek pokrewieństwa (powinowactwa) wszystkich pozostałych członków gospodarstwa domowego.

Głową gospodarstwa domowego w rozumieniu spisu jest ta osoba, która całkowicie lub w przeważającej części dostarcza środków utrzymania danemu gospodarstwu domowemu. Jeżeli dwie lub więcej osób dostarczają środków utrzymania w jednakowym stopniu, za głowę gospodarstwa domowego uznaje się tę osobę, która tymi środkami rozporządza.

Na podstawie stosunku pokrewieństwa każdej osoby z głową gospodarstwa domowego oraz dodatkowych informacji: daty zawarcia związku małżeńskiego, informacji czyje jest dziecko lub czyim partnerem jest osoba żyjąca w związku nieformalnym ustalano skład rodzinny gospodarstwa domowego, tzn. liczbę i typy rodzin.

Ze względu na liczbę oraz stosunek pokrewieństwa osób wyróżnia się następujące **typy gospodarstw domowych**:

- rodzinne
 - jednorodzinne
 - dwurodzinne
 - trzy i więcej rodzinne
- nierodzinne
 - jednoosobowe
 - wieloosobowe.

Do określenia warunków mieszkaniowych gospodarstwa domowe podzielono na:

- jednoosobowe
- wieloosobowe
 - rodzinne
 - jednorodzinne
 - dwurodzinne
 - trzyrodzinne i więcej
 - nierodzinne

Gospodarstwa domowe mieszkające samodzielnie i wspólnie

W spisie 2002 r. badano samodzielność zamieszkiwania gospodarstw domowych. Podstawą podziału gospodarstw na mieszkające samodzielnie i mieszkające wspólnie była liczba gospodarstw domowych spisanych w danym mieszkaniu. Jeżeli w mieszkaniu zostało spisane tylko jedno gospodarstwo domowe uznano je za **mieszkające samodzielnie** (niezależnie od składu rodzinnego gospodarstwa), gdy zaś w mieszkaniu spisano 2 lub więcej gospodarstw domowych uznawano takie gospodarstwa za **mieszkające wspólnie**.

Grupy społeczno-ekonomiczne gospodarstw domowych

Indywidualne źródła dochodów uzyskiwane w ciągu całego roku poprzedzającego spis przez poszczególnych członków gospodarstw domowych pochodzące: z pracy najemnej, na rachunek własny (w tym osób wykonujących wolne zawody, pracodawców) lub uzyskujących dochody z najmu,

z niezarobkowych źródeł, a także z dochodów z własności stanowią podstawę do określenia źródła (źródła) utrzymania gospodarstw.

Informacje o źródłach utrzymania gospodarstw służą do sklasyfikowania gospodarstw domowych według grup społeczno-ekonomicznych.

1. **gospodarstwa pracowników** – wyłącznym lub głównym źródłem utrzymania gospodarstw jest dochód z pracy najemnej, a dodatkowym źródłem może być praca na rachunek własny (w tym dochody z najmu) z wyjątkiem pracy w swoim gospodarstwie rolnym (działce rolnej) źródła niezarobkowe, a także dochód z własności,
2. **gospodarstwa domowe pracowników użytkujących gospodarstwo rolne** – utrzymujące się z łącznego dochodu z pracy najemnej i użytkowania gospodarstwa rolnego. Na podstawie wyników uzyskanych ze spisu możliwe było wyodrębnienie tylko gospodarstw domowych utrzymujących się głównie z dochodów pracy najemnej i dodatkowo z pracy w swoim gospodarstwie rolnym, lub głównie z pracy w swoim gospodarstwie rolnym, a praca najemna stanowi dodatkowe źródło utrzymania,
3. **gospodarstwa rolników** – wyłącznym lub głównym źródłem utrzymania tych gospodarstw domowych jest dochód z pracy w gospodarstwie rolnym (działce rolnej) lub hodowli zwierząt gospodarskich, natomiast dodatkowe źródło utrzymania może stanowić dochód z pracy na rachunek własny (w tym dochody z najmu) oraz źródła niezarobkowe,
4. **gospodarstwa pracujących na rachunek własny** – wyłącznym lub głównym źródłem utrzymania jest dochód z pracy na rachunek własny (w tym z dochodów z najmu) poza indywidualnym gospodarstwem rolnym, natomiast dodatkowe źródło mogą stanowić dochody z pracy najemnej, z pracy w gospodarstwie rolnym, źródła niezarobkowe lub dochody z własności,
5. **gospodarstwa emerytów** – utrzymujące się wyłącznie lub głównie z emerytury, dodatkowe źródło może pochodzić ze wszystkich pozostałych kategorii źródeł utrzymania,
6. **gospodarstwa rencistów** – wyłącznym lub głównym źródłem utrzymania jest renta, dodatkowe źródło może pochodzić ze wszystkich pozostałych kategorii źródeł utrzymania,
7. **gospodarstwa utrzymujące się z innych niezarobkowych źródeł** – wyłącznym lub głównym źródłem utrzymania są źródła niezarobkowe inne niż emerytura lub renta, natomiast dodatkowe źródło utrzymania może pochodzić ze wszystkich pozostałych kategorii źródeł utrzymania,
8. **gospodarstwa utrzymujące się z dochodów z własności** – wyłącznym lub głównym źródłem utrzymania są dochody pochodzące z lokat kapitałowych (z obrotu akcjami, obligacjami, zysków kapitałowych, itp.), z odsetek od oszczędności, udziału w zyskach przedsiębiorstw (dywidend). Jest to nowo utworzona kategoria, dotychczas gospodarstwa domowe utrzymujące się z tego źródła zaliczane były do grupy gospodarstw utrzymujących się z innych niezarobkowych źródeł,
9. **pozostałe gospodarstwa** - są to gospodarstwa pozostające wyłącznie lub głównie na utrzymaniu oraz gospodarstwa domowe o nieustalonym źródle utrzymania.

Rodzina

Spośród osób wchodzących w skład gospodarstwa domowego wyodrębnia się rodziny.

Rodzina (biologiczna) w spisie definiowana jest jako dwie lub większa liczba osób, które są związane jako mąż i żona, wspólnie żyjący partnerzy (kohabitanci) – osoby płci przeciwnej lub jako rodzic i dziecko. Tak więc, rodzina obejmuje parę bez dzieci lub parę z jednym lub większą liczbą dzieci, albo też samotnego rodzica z jednym bądź większą liczbą dzieci.

Wyróżniono następujące **typy rodzin**:

- małżeństwo bez dzieci
- partnerzy bez dzieci

- małżeństwo z dziećmi
- partnerzy z dziećmi
- samotna matka z dziećmi
- samotny ojciec z dziećmi.

W niniejszej publikacji związki partnerskie wykazano łącznie z małżeństwami.

Młoda rodzina – to rodzina, w której matka była w momencie spisu w wieku poniżej 30 lat, a ojciec poniżej 35 lat; w przypadku małżeństw (związków partnerskich) brano pod uwagę jednocześnie wiek obojga małżonków/partnerów.

Jako **dziecko** określa się osobę w każdym wieku, która pozostaje w gospodarstwie domowym (lub przebywa w gospodarstwie zbiorowym) wraz z obojgiem lub jednym z rodziców. Do dzieci zalicza się również pasierbów oraz dzieci przysposobione.

Dziecko do lat 24 pozostające na utrzymaniu jest to dziecko w wieku 0-24 lata, które nie posiada własnego źródła utrzymania i pozostaje na utrzymaniu innej osoby wchodzącej w skład gospodarstwa domowego.

Źródła utrzymania osoby

Są to źródła, z których pochodzą środki na finansowanie konsumpcyjnych i innych życiowych potrzeb uzyskiwane w ciągu całego roku (12 miesięcy) poprzedzającego spis.

Wyróżnia się następujące **grupy źródeł utrzymania**:

- dochody (zarobki) z pracy osobiście wykonywanej, niezależnie od charakteru zatrudnienia,
- niezarobkowe źródło dochodów,
- inne dochody pochodzące:
 - z własności,
 - z najmu,
- pozostawanie na utrzymaniu innych osób posiadających własne źródło dochodów.

Wiek

Wiek osób – określony liczbą lat ukończonych – ustalono poprzez porównanie pełnej daty urodzenia z dniem przeprowadzenia spisu (tzw. dniem krytycznym, tj. 20 maja 2002 roku).

Poziom wykształcenia

Wszystkim osobom w wieku 13 lat i więcej ustalano najwyższy ukończony **poziom wykształcenia** szkolnego niezależnie, czy był on uzyskany w szkole daytimej, wieczorowej lub zaocznie, w kraju lub za granicą. Podstawą zaliczenia do danego poziomu wykształcenia było uzyskanie świadectwa (dyplomu) ukończenia szkoły. Poziom wykształcenia został potraktowany bardzo szczegółowo, z rozróżnieniem stopni naukowych, tytułów magistra i zawodowych. W przypadku osób z wykształceniem policealnym i średnim uwzględniono fakt posiadania matury lub świadectwa ukończenia szkoły średniej.